

Nr 497

Av herr **Brandt m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 50, med förslag till lag om ändring i lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror, m. m.*

I slutet av år 1955 framlade 1952 års tobakshandelsutredning sitt betänkande med vissa förslag beträffande den framtida utformningen av detaljhandeln med tobaksvaror (SOU 1955: 38). Utredningsmannen, härads-hövding Erik Alexanderson, framlade härvid två alternativa förslag.

Enligt *alternativ I* skulle nyetableringskontrollen avskaffas och statens tobaksnämnds befattning med enskilda etableringsärenden upphöra, tobaksvaror upptagas i det s. k. ordinära kiosksortimentet och tobaksvarorna således jämföras i detta avseende med t. ex. tidningar, frukt och konfektyrer. Vidare skulle näringsställen meddelas generell rätt att sälja tobaksvaror under utsträckt affärstid även till avhämtning och försäljning samt automathandeln med tobaksvaror släppas fri.

Enligt *alternativ II*, vilket utredningsmannen ehuru med viss tvekan förordat, skulle den offentliga nyetableringskontrollen inom detaljhandeln med tobaksvaror bibehållas och monopolbolaget söka anpassa försäljningsstäl-lenas antal och beskaffenhet så att distributionen bleve anordnad å ena sidan efter rationella och affärsmässiga principer och till låga kostnader samt å andra sidan på ett för konsumenterna bekvämt och i övrigt tillfredsstäl-lande sätt. Ett viktigt medel att uppnå dessa syften skulle vara upprätthål-lande av en väl kvalificerad kår av specialtobakshandlare. Inlösen och ut-flyttning av icke bärkraftiga tobaksaffärer förutsattes i viss utsträckning komma att ske även i fortsättningen. Frågan om automathandeln med to-baksvaror föreslogs löst på så sätt, att varje av bolaget för försäljning till avhämtning antagen återförsäljare skulle beviljas tillstånd att sälja genom automat. Någon särskild uppmjukning av bestämmelserna om tobakshan-deln å icke affärstid i övrigt förutsattes icke. Beslutanderätten i frågor om tillstånd till tobakshandel å icke affärstid borde slutligen enligt detta alter-nativ överflyttas från länsstyrelserna till tobaksnämnden.

Enligt båda alternativen skulle det fasta bruttopriset på tobaksvaror ersättas av ett av monopolbolaget fastställt priskurantpris, vilket skulle utgöra ett maximipris som endast finge underskridas.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 50 har departementschefen med vissa av-vikelser anslutit sig till det alternativ som icke förordats av utredningsman-

nen, nämligen alternativ I. Genom detta ställningstagande synes den rationalisering av distributionen av tobaksvaror i landet som kunnat genomföras med stöd av 1943 års lagstiftning angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror komma att gå förlorad och den kår av specialtobakshandlare som den nuvarande lagstiftningen förutsatt skulle vara särskilt skickad att distribuera tobaksvarorna till konsumenterna komma i ett nödläge.

Det framförda förslaget har redan väckt djup oro hos denna yrkeskategori, och deras framtida försörjningsmöjligheter måste bedömas som synnerligen problematiska. Det bör i detta sammanhang erinras om att 1943 års lagstiftning infördes för att man skulle komma till rätta med de missförhållanden som rådde vid denna tid, nämligen distributionen utspridd på ett alltför stort antal försäljningsställen, av vilka de flesta hade för låg omsättning för att kunna ge sin innehavare nödig bärgning.

Vid införande av 1943 års lagstiftning pekade departementschefen på olägenheten av den tillväxt av antalet tobaksaffärer som ägt rum. Han ansåg också att det ur det allmännas synpunkt måste framstå som en påtaglig fördel om ett antal av de minst lönsamma småaffärerna kunde utgallras genom en rationalisering i den nya lagens anda. Med den helt fria konkurrens som alternativ I innebär kan det till en början förefalla som om mindre lönsamma småaffärer skulle komma att försvinna. Så torde emellertid icke bli fallet med hänsyn till att småföretagarna inom denna bransch säkerligen kommer att behålla sina rörelser även om deras inkomster endast kommer att hålla sig kring existensminimum. I detta sammanhang önskar vi påpeka att konkurrensen med kioskerna med dessas privilegierade öppethållande icke skulle bli en konkurrens på lika villkor.

Syftet med 1943 års lagstiftning var vidare av statsfinansiell art. Distributionskostnaderna syntes nämligen endast kunna sänkas om antalet försäljningsställen begränsades. Skulle nyetableringskontrollen komma att hävas, vilket föreslås i alternativ I och i propositionen, skulle detta medföra att antalet återförsäljare, som f. n. uppgår till 33 000, skulle komma att stiga avsevärt, och det är att förmoda att om förhållandet skulle bli detsamma som i t. ex. Danmark och England, där tobaksförsäljningen är helt fri, antalet skulle komma att fördubblas. Monopolbolaget har pekat på att en dylik utveckling skulle kunna leda till avsevärt förhöjda distributionskostnader och priser. Det bör observeras att om en kostnadsökning måste täckas av monopolbolaget, skattesystemet verkar så att det blir det dubbla beloppet som måste uttagas av konsumenten. Den fasta bruttoprissättningen föreslås slopad, och det förutsattes i propositionen att riktpriiser och icke som enligt utredningsmannens förslag maximipriiser skulle ersätta bruttoprissättningen. Icke heller en dylik ordning skulle kunna leda till ett förbilligande av varorna. Den vinstmarginal som skulle göra en konkurrens möj-

lig är så enastående låg, 8,5 procent, att det ligger i sakens natur att prisvariationerna måste bli utomordentligt små.

Det skulle givetvis kunna sägas att den nuvarande utformningen av detaljhandeln med tobaksvaror icke står i överensstämmelse med lagstiftningen mot konkurrensbegränsning, men det bör då påpekas att staten själv har all erforderlig insyn i konkurrensförhållandena inom branschen genom det statliga monopolbolaget och statens tobaksnämnd. Nämnden har också genom sin verksamhet prövat goodwill-ersättningarna vid överlåtelser av tobaksaffärer.

Konsumenterna har stort intresse av att distributionen av tobaksvaror sker på sådant sätt, att urvalet i butikerna är det största möjliga och att varorna är i god kondition. Genom den kår av specialtobakshandlare som hittills svarat för en väsentlig del av tobaksförsäljningen synes konsumenternas berättigade anspråk på denna punkt ha infriats. Skulle en ändring i den riktning som föreslås i propositionen komma till stånd, skulle visserligen allmänheten lättare få tillgång till tobaksvaror, men de flesta återförsäljarna skulle otvivelaktigt komma att begränsa varusortimenten till att omfatta endast lättsålda märken, vilket vore ogynnsamt för konsumenterna.

Som en logisk konsekvens av den monopolisering av tobakstillverkning och import som gäller i vårt land är och bör också detaljhandeln vara reglerad. Detta torde genomgående vara fallet i sådana länder där tidigare led av distributionen är monopoliserad.

Vetenskapen har under senare år fått uppmärksamheten mer och mer fäst vid tobaksrökningens medicinska konsekvenser och i synnerhet på frågan om tobaksmissbruket bland ungdomen. Vi vill ifrågasätta, om det kan vara riktigt att i dessa dagar, då läkarna brottas med cancer som en av folksjukdomarna, göra tobaken lättare tillgänglig för ungdomen. Det bör dessutom påpekas, att tobaken redan nu försäljes från flera försäljningsställen än t. ex. de betydligt mer behövliga livsmedlen.

Vid ett bifall till propositionen skulle tobakshandlarkårens existens otvivelaktigt komma att äventyras. Vissa riktlinjer för en ersättning till tobakshandlare har visserligen uppdragits i propositionen, men härvid har endast hänsyn tagits till sociala skäl.

Den i alternativ II föreslagna överflyttningen av viss beslutanderätt från länsstyrelserna till tobaksnämnden anser vi oss ej böra biträda.

Enligt propositionen skall den nya lagstiftningen träda i kraft den 1 januari 1959. Det torde emellertid inte vara möjligt att gå så varligt fram som vore önskvärt med en så kort övergångstid. Vi vill därför föreslå, att övergångstiden utsträcker med ytterligare två år oavsett vilket alternativ som väljes.

Under hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 50

1. antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror med de ändringarna

dels att 4 § erhåller följande lydelse:

»Monopolets utövare tillhandahåller på lämpligt sätt åt enskilda återförsäljare såväl inom riket tillverkade som ock importerade tobaksvaror. Därvid skall monolets utövare i samråd med den nämnd, varom förmäles i 5 kap., söka anpassa försäljningsställes antal och beskaffenhet med hänsyn till att distributionen anordnas, å ena sidan, efter rationella och affärsmässiga principer och till låga kostnader samt, å andra sidan, på ett för konsumenterna bekvämt och i övrigt tillfredsställande sätt.»

dels ock att lagen måtte träda i kraft den 1 januari 1961 i stället för den 1 januari 1959;

2. avslå propositionens förslag till lag angående ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608).

Stockholm den 26 februari 1957

Erik Brandt

Uddo R. Jacobson

James I. A. Dickson

Eva Karlsson

Olof Andreasson

Eric Svenning

Einar Henningsson

Carl Christenson
Malmö

Lena Renström-Ingenäs

Elsa Lindskog

N. Stenberg